Változó szerepek a családban

„Vannak az életben megoldhatatlan helyzetek”

Kompetenciaterület:
Szociális, életviteli és környezeti kompetenciák

12. évfolyam

Programcsomag: Felkészülés a felnőtt szerepekre

A modul szerzői:
Sallai Éva és Szekszárdi Júlia

Címlapkép: szkb212_03_00

MODULLEÍRÁS

Ajánlott korosztály	17-18 évesek
Ajánlott időkeret	3 × 45 perc
A modul közvetlen célja	Számba venni a hagyományos családi szerepek aktuális változásait; megtapasztaltatni a diákokkal, hogy a családtagok közötti konfliktushelyzeteknek többféle megoldása lehetséges, és ezen szereplők cselekedeteiről véleményt alkotni minden esetben csak az adott kontextusban lehet; felhívni a figyelmüket a családon belüli őszinteség, a családtagok közötti szeretetteljes és bizalmon alapuló kapcsolat, valamint a kölcsönös felelősségvállalás fontosságára.
A modul témái, tartalma	Témák: Identitás: szocializáció, önismeretcsalád, viselkedés; kapcsolatok: szolidaritás, felelősség, kommunikáció, konfliktus: érdekellentét, dilemmahelyzet, agresszió; életmód: életminőség, érzelmek; világkép: értékek, idő, jövő; erkölcs és jog, szabályok, normák, lelkiismeret, döntés Tartalom: A téma feldolgozása egy hanganyagon alapul, amely a 18 éves Eszterrel készült interjút tartalmazza. A lány szavain keresztül megismerjük a családtagok egymáshoz fűződő problémás viszonyát, az ő véleményét az anyja és apja közötti kapcsolatról, elképzeléseit jövőjéről. Az interjú tanulságai mozgósítják a tanulók saját élményeit, és olyan vitatémák kerülnek felszínre, mint az egyes családtagok szerepének, felelősségének kérdése, a férfi és nő, az apa és az anya, a szülő és gyermek kapcsolatában megjelenő feszültségek, konfliktusok. Lehetőség nyílik a jelenlegi élmények szembesítésére a saját jövővel, majdani családdal kapcsolatos elképzelésekkel.
Megelőző tapasztalat	A család története
Ajánlott továbbhaladási irány	Konfliktusok a családban
A kompetenciafejlesztés fókuszai	Önismerettel összefüggő kompetenciák: érzelmek tudatossága, hitelesség Önszabályozás: érzelmek kezelése, felelősségvállalás, tolerancia A szociális kompetenciákhoz szükséges kognitív készségek: problémamegoldás, kritikai gondolkodás Társas kompetenciák: empátia, kommunikációs készségek, konfliktuskezelés
Kapcsolódási pontok	A NAT-hoz: Ember és társadalom (kommunikáció, kritikai gondolkodás)
	Tantárgyakhoz: társadalomismeret, osztályfőnöki óra
	Modulokhoz: A család intézményének szociokulturális háttere, A család funkciói, Családi ünnepek és rítusok (16–17 évesek); A családi élet ciklusai, Örömök és veszteségek a családban (17–18 évesek)
Támogatórendszer	„Tudomásul kell venni, hogy vannak az életben megoldhatatlan helyzetek.” In: *Neveletlenek. Gáspár Sarolta*

	beszélgetései gyerekekkel és felnőttekkel. Hanganyag és útmutató. (Az útmutató szerzői: Kósáné Ormai Vera és Szekszárdi Júlia). OKI Kiadó – Dinasztia Tankönyvkiadó, 2003

Bevezető gondolatok

Eszter története minden bizonnyal felkelti majd a vele azonos korú diákok érdeklődését. Mivel ez az interjú 10 évvel korábban készült (egy rádióműsorban hangzott el), érdekes azt is megfigyelni, hogy mennyiben változott azóta a fiatalok családról alkotott elképzelése, mit tartanak a hűségről, hűtlenségről, a férfi és a női, illetve az apai és anyai szerepről. Hogyan gondolkodnak a felelősségéről, a gyerek beavatásáról az anya felnőtt gondjaiba, hogyan ítélik meg a történet szereplőit. Végül, de nem utolsó sorban ők maguk mit tennének, hogyan vélekednének egy hasonló helyzetben.

Az interjúból megismert családban válságos a szülők közötti viszony, az anya egy házasságon kívüli kapcsolatban próbálja megtalálni mindazt, ami a húszéves házasságából kezdettől fogva hiányzik. A 18 esztendős Eszter mint „barátnő" már évekkel korábban, 14-15 éves korában be lett avatva anyja magánéletébe. A családjáról beszélő lány sok szeretettel, empátiával és fordul szülei, elsősorban anyja felé: szépnek, őszintének, érzelmeit vállalónak, hitelesnek látja, és pontosan érti, miért keres a házasságon kívül kielégülést. Az apa egy jól körvonalazható férfiszerepet testesít meg: kemény, ebben az esetben intellektuális követelményeket állít a lánya elé, érzelmeit leplezni igyekszik. Részben ezért sem tud a lányával igazán meghitt viszonyt kialakítani. Eszterből az ő passzivitása, a szerelmiháromszög-helyzet elfogadása (a felesége iránti feltétlen ragaszkodása ellenére) megvetéssel vegyes sajnálatot vált ki. Idegenkedik anyja barátjától is, hiszen e szerelem miatt éppen ő, Eszter kap kevesebbet „barátnője" idejéből, hiszen már nem ő az elsőrendű bizalmas.
Eszter saját jövőjét egészen másképpen képzeli el, s bár a nyitott házasságot erkölcsileg nem ítéli el, szeretné, ha az életében a szeretet és a szerelem össze tudna találkozni. S bár másképp akar élni, mint szülei, tovább szeretné vinni családi otthonából mindazt, ami számára értékes: az őszinteséget, a nyitottságot, az odalátogató sok barátot.
Kertész Ákosnak az interjúhoz kapcsolódó szavai szerint a legtöbb, amit a szülő a gyermekének adhat, az őszinteség és a hitelesség. A gyerek felkészítése arra, hogy az életben vannak megoldhatatlan helyzetek. A szülő gyakran nem lehet elvont ideál, de élete negatív példáiból is tanulhat a gyereke, ha megmarad a kölcsönös bizalom, ha nyíltan lehet beszélni a problémákról óvakodva arról, hogy megdőljön a fiatalember jövőbe vetett hite, megrendüljön saját jövőjébe helyezett bizalma.
Az interjúban csak Eszter szavai hangzanak el, de ezek alapján elképzelhető a történet többi szereplője is: a hiányos információkat pótolva kinek-kinek kialakul a konkrét elképzelése az anyáról, az apáról, az anya barátjáról. Ezek az alakok azután megjeleníthetők (dramatikus formában is), meginterjúvolhatók, találkozások bonyolíthatók le közöttük. Ilyen módon lehetőség nyílik a különböző szereplőkkel történő azonosulásra, viselkedésük, tetteik több szempontú és árnyalt megítélésére.

A tanulók személyes tapasztalataik, érettségük szerint különböző módon viszonyulhatnak a történethez. Fontos, hogy Eszter esetéből kiindulva az őket foglalkoztató aktuális problémák kerüljenek felszínre.

Módszertani ajánlás

Az A változatot azoknak az osztályoknak javasoljuk, ahol a tanulók szívesen vesznek részt szerepjátékban. A megjelenített helyzetek lehetőséget adnak a történet árnyaltabb elemzésére, segítik a decentrálást, a problémák többoldalú megközelítését.
A B változatban a többoldalú megközelítést az a megoldás segíti, hogy az egyes csoportok mindvégig valamelyik szereplő nézőpontjából alkotnak véleményt a helyzetről, és lehetőségük nyílik véleményük szembesítésére a más szereplők képviselőivel.
Az A változatban egy huzamban hallgatják meg a tanulók az interjú négy részletét. (Az 5. részlet: a Kertész Ákossal folytatott beszélgetést csak a B változathoz javasoljuk, de ez itt is későbbre: az értékelő részhez kerül.) A B változatban részleteikben hallgatják meg és dolgozzák fel a tanulócsoportok az interjút.
A dramatikus megoldás esetében szükség van olyan térre, ahol a szerepjáték lejátszható,
A csoportmunka megvalósításához elengedhetetlen a mobil bútorzat.
A hanganyag lejátszásához szükség van MP3-as lejátszóra, illetve CD-játszóra. Az eredeti tananyagban MP3-as formátumban áll rendelkezésre a hanganyag. A szükséges részlet átjátszható sima CD-re is.

Speciális javaslatok az értékeléssel kapcsolatban

Az értékelés alapját a foglalkozás elején kitöltött kérdőív képezi. A kérdőív egymással ellentétes tartalmú állításokból áll, amelyekkel kapcsolatban ötfokú skálán jelezhetik a tanulók, hogy melyik állításhoz áll közelebb a véleményük, valamint hogy milyen mértékű az egyetértésük, illetve egyet nem értésük egyik, illetve másik tétellel. A skála fokozatait jelző számokat a foglalkozás ráhangoló és záró, értékelő szakaszában is megjelölik. Az első alkalommal piros, a második alkalommal kék színnel kötik össze a bekarikázott számokat. (Természetesen más színek is használhatók, csak az lényeges, hogy mindenki ugyanazt az egymástól nagyon különböző színt használja.) Ilyen módon a két vonal közötti különbség mutatja a vélemény változását. A változások indoklásából kiderülhet, hogy a foglalkozás milyen mértékben befolyásolta a tanulók állásfoglalásának alakulását.

A modul mellékletei

Tanári mellékletek

P1 − Az interjú szövege

P2 − Vélemények a történet szereplőiről (kitöltendő táblázat poszteren)

Diákmellékletek

D1 − Kérdőív a ráhangoló szakaszban – valamennyi tanulónak szükséges
D2 − Kérdések az interjú egyes részleteihez (B változat) – az egyes csoportok valamennyi tagjának kell (az osztály létszám harmadának megfelelő példányszám)
D3/a − Instrukciók a szereplőket megszemélyesítő alcsoportoknak (A változat) – az egyes csoportok valamennyi tagjának kell (az osztály létszám harmadának megfelelő példányszám)
D3/b − Instrukciók a beszélgetőpartnereknek (A változat) – az egyes csoportok valamennyi tagjának kell (az osztály létszám harmadának megfelelő példányszám)
D4 − Szempontok a tapasztalatok megbeszéléséhez (A változat)
D5 − Feladatlap (B változat) – az egyes csoportok valamennyi tagjának kell (az osztály létszám harmadának megfelelő példányszám)
D6 − Részletek a Kertész Ákossal folytatott beszélgetés alapján (B változat) – valamennyi tanulónak szükséges